

Τι είναι η Διεθνής Πολιτική Οικονομία;

ΔΠΟΙ

Το σκοτάδι στην άκρη της πόλης

- Ποιες είναι οι πιθανότητες να βρείτε καλή δουλειά όταν πάρετε το πτυχίο;
- Πώς έχετε προσαρμοστεί στην οικονομική κρίση;
- Έχετε μπερδευτεί με τους όρους *δομημένα ομόλογα, στεγαστικά δάνεια χαμηλής εξασφάλισης, AIG, Bear Stearns, Goldman Sachs, Wall Street vs. Main Street, το G-20, το ΔΝΤ, την τρόικα, αναδιάρθρωση, επιμήκυνση, EFSF*;
- Τι σχέση έχουν τα ονόματα Milton Friedman, John Maynard Keynes, Ben Bernake, Triche, Draghi, Merkel, με την χρηματοοικονομική κρίση;

Παγκοσμιοποίηση και κρίση θεσμών;

- Ο κόσμος έχει χάσει την εμπιστοσύνη στους εθνικούς και διεθνείς πολιτικούς θεσμούς του καπιταλισμού και της δημοκρατίας
- Η παγκοσμιοποίηση και η λεγόμενη “δημιουργική καταστροφή” των νέων τεχνολογιών έχουν συρρικνώσει την μεσαία τάξη στις χώρες τις Δύσης;
- Ο οικονομικός δυναμισμός έχει μεταφερθεί στην Ασία και στην Λατινική Αμερική;

Απαισιοδοξία

- Άλλα γεγονότα έχουν αυξήσει την αίσθηση απαισιοδοξίας τα τελευταία χρόνια
 - Η πετρελαιοκηλίδα της BP στον Κόλπο του Μεξικού
 - Η πυρηνική καταστροφή από τον σεισμό και το τσουνάμι στην Φουκουσίμα
 - Ο κίνδυνος καταστροφικής κλιματικής αλλαγής δεν έχει μειωθεί καθώς έχει καθυστερήσει η μετάβαση σε εναλλακτικές μορφές ενέργειας
 - Συρία, Ουκρανία...

Σημάδια αισιοδοξίας

- Παρά την παγκόσμια κρίση και την μείωση του ρυθμού ανάπτυξης η Ασία συνέχιζε να αναπτύσσεται με καλό ρυθμό βοηθώντας και τον υπόλοιπο κόσμο να αποφύγει μεγαλύτερη ύφεση
- Η υπο-Σαχάρια Αφρική έχει καταφέρει να αναπτυχθεί γρήγορα την τελευταία δεκαετία με την βοήθεια της τιμής του πετρελαίου και των τιμών εμπορευμάτων

Αραβική Άνοιξη

- Η Αραβική Άνοιξη έπιασε τους αναλυτές στον ύπνο: αναδεικνύοντας την αδυναμία των κοινωνικών επιστημών να προβλέψουν μεγάλα περίπλοκα κοινωνικό-πολιτικά συστήματα
- Στις 17 Δεκεμβρίου του 2010 ένας μικροπωλητής στην Τυνησία αυτοπυρπολήθηκε αντιδρώντας στην αστυνομική βία. Ο θάνατος του ήταν το έναυσμα για μαζικές διαμαρτυρίες που οδήγησαν στην πτώση της κυβέρνησης
- Οι διαμαρτυρίες απλώθηκαν σαν φωτιά στις υπόλοιπες χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής

Η Ευρωπαϊκή Κρίση Χρέους

- Μετά από παρατεταμένη ύφεση κάποιες χώρες αδυνατούσαν να αποπληρώσουν τα διογκούμενα χρέη
- Η αρχή έγινε με την Ελλάδα και την Ιρλανδία και στην συνέχεια ακολούθησαν Ισπανία, Πορτογαλία και Κύπρος
- Όλες οι χώρες αυτές έλαβαν οικονομική βοήθεια με αντάλλαγμα σκληρά μέτρα λιτότητας
- Το τέλος του Ευρώ ή η ενδυνάμωση της ΕΕ;

Το κίνημα

- Διαμαρτυρίες κατά της Wall Street ξεκίνησαν στην Νέα Υόρκη (Zuccotti Park) στις 17 Σεπτεμβρίου του 2011
- Γρήγορα εξαπλώθηκε σε άλλες πόλεις των ΗΠΑ και στην συνέχεια στην Ευρώπη, το Ισραήλ, την Χιλή και την Αυστραλία
- Παρότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν φοιτητές και άνεργοι οι ιδέες τους είχαν μεγάλη απήχηση

Το κίνημα

- Το κίνημα αυτο- αποκαλέστηκε το “99%” σε αντιδιαστολή με το πλουσιότερο 1%. Άσκησαν κριτική στους χρηματοπιστωτικούς θεσμούς, την απληστία του Wall Street, και ζητούσαν μικρότερο έλεγχο των μεγάλων εταιρειών στις δημοκρατικές κυβερνήσεις
- Οι διαμαρτυρίες του κόσμου (που σχετίζονται με τα τρία φαινόμενα) σχετίζονται με το αίτημα της προστασίας απέναντι στους κινδύνους της χρηματοοικονομικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης που αφήνουν τον κόσμο έρμαιο των “αγορών” (αδικία, λιτότητα, ανισότητα)

Τα τρία φαινόμενα κρίση ΕΕ, κίνημα κατάληψης)

- Και στις τρεις περιπτώσεις οι ελίτ των πολιτικών και χρηματοοικονομικών ζητημάτων τέθηκαν σε αμφισβήτηση
- Ο οικονομικός φιλελευθερισμός ως κυρίαρχη ιδεολογία αμφισβητήθηκε
- Μεγαλύτερη έμφαση σε δημοκρατική συμμετοχή και ισότητα (Thomas Piketty “Το κεφάλαιο στον 21 αιώνα”)
- Παρά τις διαμαρτυρίες οι ελίτ παραμένουν δυνατές και νέοι κίνδυνοι έχουν εμφανιστεί (Αίγυπτος, άκρα στην Ευρώπη, κ.λπ)

Η κρίση

- Η Ελλάδα περνάει μια από τις μεγαλύτερες κρίσεις της σύγχρονης ιστορίας, έχοντας απολέσει το μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ από ύφεση εν καιρώ ειρήνης
- Η Ιρλανδία είχε μπει στο μηχανισμό αλλά το Δεκέμβρη του 2013 μετά από 3 χρόνια χρηματοδοτικής υποστήριξης έφυγε, όμως παραμένει υψηλή ανεργία και χρέος 130% του ΑΕΠ
- Η Πορτογαλία μόλις “επέστρεψε στις αγορές” (23 Απριλίου 2014)/ έφυγε από τον μηχανισμό
- Ο κόσμος αν και δείχνει σημάδια ανάκαμψης παραμένει σε μια εύθραυστη ισορροπία

Η χρηματοοικονομική κρίση προκάλεσε

- σωρεία παύσης πληρωμών σε στεγαστικά δάνεια και κλείσιμο πολλών μεγάλων τραπεζών και χρηματοοικονομικών οργανισμών παγκοσμίως
- υψηλούς δείκτες ανεργίας στις περισσότερες χώρες
- αυξημένη τάση για προστασία εμπορίου
- πισωγύρισμα στις φτωχές χώρες όπου πολλοί αμφισβητούν τις φιλελεύθερες στρατηγικές που προωθούσαν οι εκβιομηχανισμένες χώρες
- εντατικοποίηση εθνικών, θρησκευτικών και ταξικών εχθροπραξιών

Η χρηματοοικονομική κρίση προκάλεσε

- διαμάχες μεταξύ πολλών κρατών για θέματα όπως τρόφιμα και πείνα, ενέργεια, και περιβαλλοντική προστασία
- σημαντική μείωση ανθρωπιστικών πρωτοβουλιών πολλών διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων
- αυξημένη μετανάστευση εντός και εκτός συνόρων
- καθυστέρηση σε επενδύσεις για εναλλακτικές μορφές ενέργειας

Η χρηματοοικονομική κρίση προκάλεσε

- Πολλοί έχουν χάσει τα σπίτια τους, την κοινωνική περίθαλψη, τις συντάξεις τους και έχει αυξηθεί η ηλικία σύνταξης
- Σε πολλές χώρες έχουν εξανεμιστεί οι πόροι των τοπικών αυτοδιοικήσεων με δραματικές μειώσεις σε τοπική περίθαλψη, εκπαίδευση, αστυνομία, και κοινωνικές υπηρεσίες
- Η ανησυχία έχει γιγαντώσει για τρομοκρατία, φτώχεια, ανισότητα, λοιμοί, μετανάστευση, HIV/AIDS και άλλες ασθένειες, ενεργειακή και περιβαλλοντική ασφάλεια

Μεγάλη ύφεση

- Από την προηγούμενη έκδοση του βιβλίου (ΙΡΕ) η πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση έχει ξεπεράσει ως διαμορφωτής εξελίξεων το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ή την επίθεση της 11/9 στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης
- Παρά τα μέτρα που έχουν λάβει ηγεσίες για αποτροπή της κρίσης πολλοί ανησυχούν ακόμα πως κινδυνεύουμε με χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης και νέες κρίσεις
- Όπως και με την Μεγάλη Ύφεση του 1929 όταν κατέρρευσε το χρηματιστήριο της ΝΥ, η σημερινή κρίση έχει υποδαυλίσει την εμπιστοσύνη του κόσμου στους εθνικούς και διεθνείς πολιτικούς θεσμούς που προάνουν καπιταλισμό και δημοκρατία

Κρίση και ΔΠΟΙ

- Είναι λογικό λοιπόν να έχει ξεπηδήσει λυσσαλέος διάλογος για τα βασικά αίτια, πιθανές λύσεις και μελλοντικές επιπτώσεις για την παγκόσμια πολιτική οικονομία
- Κάθε ζήτημα της κρίσης επικεντρώνεται στην αλληλένδετη σχέση κράτους, αγοράς και κοινωνίας στις διάφορες χώρες
- Για να περιγραφεί και κατανοηθεί η σημερινή παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση πρέπει να κάνουμε χρήση μιας αναλυτικής προσέγγισης που συνθέτει μεθόδους που απορρέουν από τα οικονομικά, την πολιτική επιστήμη και την κοινωνιολογία στο ευρύτερο πλαίσιο γνώσης της ιστορίας και της φιλοσοφίας

Η ‘μαγεία’ της αγοράς

- 2001 κραχ του dot-com στις ΗΠΑ όταν μεγάλος αριθμός εταιρειών τεχνολογίας πληροφορικής φαλίσαν εν μια νυκτί
- Το καλοκαίρι του 2008 αιφνιδίασε τους περισσότερους όταν έσπασε μια νέα οικονομική φούσκα
- Αυτή την φορά ορισμένες από τις πιο γνωστές (‘μεγάλες’) τράπεζες και επενδυτικοί οργανισμοί βρέθηκαν στο χείλος της κατάρρευσης, παρασύροντας μεγάλο κομμάτι της αξίας των συντάξεων και άλλων επενδύσεων
- Τράπεζες όπως οι Morgan Chase, Bank of America, και Wells Fargo συγχωνεύτηκαν με άλλες τράπεζες, ενώ η Lehman Brothers, Bear Sterns, Merrill Lynch, and Wachovia φαλίσαν

Ιστορικό της χρηματοοικονομικής κρίσης

- Η παγκόσμια εταιρεία ασφαλειών American Insurance Group (AIG) κόντεψε να φαλιρίσει απειλώντας και άλλες μεγάλες τράπεζες
- Η χρηματοοικονομική κρίση επεκτάθηκε άμεσα σε άλλες αναπτυσσόμενες και αναπτυσσόμενες χώρες δημιουργώντας την χειρότερη (για πολλούς) χρηματοοικονομική κρίση από την Μεγάλη Ύφεση του 1930
- Γιατί κατέρρευσαν τόσες τράπεζες τόσο γρήγορα; Πως πιάστηκαν στον ύπνο οι οικονομολόγοι;
- Οι απαντήσεις είναι πολλές και περίπλοκες

Ιστορικό της κρίσης

- Πολλοί τονίζουν την συσχέτιση των υπερτιμημένων Αμερικανικών κατοικιών και κατάρρευση τραπεζών ως την αρχική αιτία
- Την δεκαετία του 90 πολλές εταιρείες στεγαστικών δάνειων που κυριαρχούσαν στην κεφαλαιαγορά της Νέας Υόρκης (NYSE) υιοθέτησαν διάφορα προγράμματα για να προσελκύσουν νέους καταναλωτές σπιτιών στην γρήγορα επεκτεινόμενη αγορά ακινήτων
- Σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης χαλάρωσης τραπεζικών ρυθμίσεων, ορισμένες εταιρείες κατασκεύασαν νέα ‘έξωτικά’ προϊόντα δανείων όπως ARMs (στεγαστικά με προσαρμολζόμενα επιτόκια), στεγαστικά δάνεια με πληρωμή ‘μόνο επιτοκίων’, στεγαστικά δάνεια με ‘επιτόκια δόλωμα’ για την προσέλκυση καταναλωτών πρώτης κατοικίας και αυτών που κανονικά δεν θα μπορούσαν να αγοράσουν σπίτι (NINJAs - people with no incomes, no jobs, and no assets)

Ιστορικό της κρίσης

- Πολλοί επίσης αποδίδουν την εξέλιξη αυτή στην έλλειψη κρατικών ρυθμίσεων σε μια περίοδο όπου η αντίληψη του ‘laissez-faire’ για το ρόλο του κράτους στην οικονομία είχε κυριαρχήσει, διευκολύνοντας έτσι τους ‘πράκτορες’ δανείων να ψαρεύουν εν γνώσει τους πελάτες που ξέρανε πως αδυνατούσαν να πληρώσουν τις μηνιαίες δόσεις
- Δανειστές δεν ενδιαφερόντουσαν ιδιαίτερα να εξετάσουν τις δυνατότητες του δανειολήπτη να ανταπεξέλθει καθώς έπαιρναν ‘αμοιβή’ με κάθε νέα υπογραφή στεγαστικού δανείου και ανέβαζαν την πιστοληπτική αξία της τράπεζας στα μάτια των επενδυτών
- Επίσης, πολλοί δανειολήπτες θεωρούσαν πως καθώς ανέβαινε η αξία των σπιτιών τους θα είναι σε καλύτερη θέση να διαμορφώσουν νέους καλύτερους όρους έχοντας ως ενέχυρο ένα ‘ακριβότερο’ σπίτι

Ιστορικό της κρίσης

- Αυτές οι πρακτικές οδήγησαν σε νέα ύψη τις τιμές ακινήτων, που τροφοδότησε νέα κερδοσκοπία στην αγορά κατοικιών και ακινήτων
- Αν και οι ΗΠΑ ξεκίνησαν αυτό το 'σπορ', επεκτάθηκε και σε μεγάλο μέρος της αναπτυξιακής πολιτικής της Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης
- Κερδοσκοπία των εργολάβων και ξένων επενδυτών μεταφράστηκε σε μεγαλύτερη ζήτηση για κεφάλαια των ΗΠΑ, του ΗΒ, Ισπανίας, Ιρλανδίας, Ισλανδίας, Λιθουανίας, Εσθονίας, και αλλού (Ελλάδα;)
- Τα πράγματα έγιναν μπερδεμένα και θολά όταν οι τράπεζες και δανειστές 'πακέταραν' στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου σε 'ομάδες' και τα ξαναπουλούσαν ως χρεόγραφα σε άλλες τράπεζες, hedge funds, και ξένους επενδυτικούς οργανισμούς

Ιστορικό της κρίσης

- Οι επενδυτές ανά το κόσμο έβλεπαν αυτά τα χρεόγραφα ως καλές επενδύσεις με την προοπτική μεγάλων αποδόσεων
- Αλλά αυτά τα περίπλοκα χρηματοοικονομικά εργαλεία (συχνά ονομαζόμενα ως 'καινοτομίες') υπέκρυπταν την αδυναμία των πολλών κακών δανείων
- Όλα τα χρήματα που κυνηγούσαν αυτά τα χρεόγραφα και άλλες αντίστοιχες επενδύσεις οδήγησαν στην αύξηση της αξίας των ακινήτων, και έκανε τους παγκόσμιους επενδυτές να πιστεύουν (λανθασμένα) ότι τα κεφάλαια αυτά ήταν ασφαλή και δεν 'χάνεται το στοίχημα'

Ότι ανεβαίνει κατεβαίνει!

- Στο τέλος έγινε ευδιάκριτο πως πολλά από τα κεφάλαια των επενδυτών ήταν υπερτιμημένα, και καθώς επιχείρησαν όλοι να τα ξεφορτωθούν (πουλήσουν) η αγορά πλημμύρισε με 'τοξικά κεφάλαια' που με τη σειρά τους έριξαν τις αξίες των ακινήτων προκαλώντας ένα φαύλο κύκλο αρνητικής ανατροφοδότησης
- Το Σεπτέμβριο του 2008 πολλές μεγάλες τράπεζες κρατούσαν δις δολάρια σε τοξικά κεφάλαια κυρίως στεγαστικών δανείων
- Επίσης ήταν overleveraged (υπερβολική μόχλευση) καθώς είχαν δανείσει πιο πολλά από ότι έπρεπε σε σχέση με τα κεφάλαια που κατείχαν (reserves)
- Καθώς οι συνθήκες χειροτέρευσαν οι επενδυτές αφαιρούσαν τα κεφάλαια τους ψάχνοντας για ασφαλέστερες τοποθετήσεις

Ιστορικό της κρίσης

- Οι μεγάλες τράπεζες σταμάτησαν να δανείζουν η μία στην άλλη ή στις τοπικές τράπεζες ('main street' banks) ή αυτές που δανείζουν σε μικρές επιχειρήσεις
- Οι μικρές επιχειρήσεις ξεκίνησαν περικοπές ή έκλειναν
- Η κρίση επεκτάθηκε αλλού καθώς οι μεγάλες Αμερικάνικες τράπεζες είναι αλληλένδετες με άλλες τράπεζες στις αναπτυσσόμενες χώρες
- Βιομηχανίες και πάροχοι υπηρεσιών άρχισαν αθρόες απολύσεις

Ιστορικό της κρίσης

- Καθώς έπεφταν προσωπικά εισοδήματα μειώθηκε η κατανάλωση
- Η πτώση φορολογικών εσόδων οδήγησε στην μείωση εξόδων για σχολεία και τοπικές υπηρεσίες
- Ένας στους δέκα ιδιοκτήτες σπιτιών δεν μπορούσε να καλύψει την μηνιαία δόση στα δάνεια
- Πολλές στεγαστικές εταιρίες και τράπεζες κήρυξαν παύση πληρωμών στην Αγγλία, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ιταλία και στην Ανατολική Ευρώπη
- Οι περισσότερες μεγάλες τράπεζες δεν μπορούσαν να δανειστούν αρκετά κεφάλαια για να αναλάβουν νέα δάνεια, οδηγώντας στην μείωση της πιστοληπτικής τους βαθμολόγησης

Ιστορικό της κρίσης

- Η κρίση στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ είχε μετατραπεί σε παγκόσμια χρηματοοικονομική (πιστωτική) κρίση όπου άρχισε να στεγνώνει η αγορά κεφαλαίου και κανείς δεν έδινε δάνεια για κανένα λόγο
- Τόσο η κυβέρνηση του Bush όσο και η νέα κυβέρνηση του Obama πίστεψαν πως χωρίς κρατική παρέμβαση θα κατέρρευε το παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα και δεν θα αποφεύγαμε μια μεγάλη παρατεταμένη ύφεση
- Πολλές πολιτείες ανέλαβαν δημοσιονομικές πολιτικές
- Τέτοιες πολιτικές είναι αντίθετες με τις φιλελεύθερες θεωρίες που είχαν διαμορφώσει τις σχέσεις κράτους-αγοράς το 80
- Επίσης εξόργισαν πολλούς πολίτες που έβλεπαν το κράτος να 'σώσει' (επιβραβεύει) τις ίδιες τράπεζες που είχαν προκαλέσει την κρίση

Αίτια της κρίσης

- Πολλές άλλες εξηγήσεις έχουν δοθεί για τα αίτια της κρίσης: απληστία, διαφθορά και οικονομικός φιλελευθερισμός
- Πολλοί έχουν αναρωτηθεί για την καταλληλότητα της Αμερικάνικης μορφής "wildcat" καπιταλισμού και του καπιταλισμού γενικότερα
- Κάποιοι θεωρούν πως οι ίδιες αρχές που διέπουν τις πολιτικές που δημιούργησαν την σκιά του σκότους που έχει επέλθει στο κόσμο, είναι παραδόξως, οι πολιτικές που επιχειρούν οι πολιτικοί να διασώσουν με τα προγράμματα ανάκαμψης

Κρίση από διαφορετικές σκοπιές

- Είναι φανερό πως τα περίπλοκα θέματα που σχετίζονται με την κρίση δεν μπορούν εύκολα να εξηγηθούν από την σκοπιά ενός μόνο επιστημονικού πεδίου
- Πώς θα επιχειρούσαν παραδοσιακά ακαδημαϊκά πεδία να εξηγήσουν την χρηματοοικονομική κρίση:
 - **Διεθνείς Σχέσεις:** πόσο έχει η οικονομική κρίση ελαττώσει την δυνατότητα των κρατών να πληρώσουν για την άμυνα τους; Πώς έχει επηρεάσει τις συνθήκες πολέμου και τρομοκρατίας σε φτωχές χώρες;

Τι είναι η Διεθνής Πολιτική Οικονομία;

- Διεθνής Πολιτική Οικονομία (εφεξής ΔΠΟΙ): μελέτη διεθνών θεμάτων που δεν μπορούν να κατανοηθούν με αναφορές μόνο στην οικονομία, την κοινωνιολογία και την πολιτική
- ο κόσμος μας είναι ένας πολύ σύνθετος τόπος, που χαρακτηρίζεται σε όλα του τα επίπεδα από στοιχεία αλληλεξάρτησης
- τα κοινωνικά προβλήματα έχουν ξεκάθαρα διεθνή διάσταση και μπορούν να κατανοηθούν μόνο μέσω μιας μεθόδου που θα ολοκληρώνει διαφορετικές προσεγγίσεις και εργαλεία ανάλυσης

Τι είναι λοιπόν η ΔΠΟΙ;

- Διεθνής: ασχολείται με θέματα πέρα των εθνικών συνόρων και με σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των διαφόρων χωρών
- Πολιτική: ανάλυση της χρήσης της κρατικής δύναμης, όσον αφορά αποφάσεις σχετικά με το ποιος παίρνει τι, πότε και πώς, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο
- Οικονομία: ασχολείται με ζητήματα κατανομής των πόρων και διανομής του εισοδήματος μεταξύ ατόμων, κοινωνικών ομάδων και χωρών μέσω του συστήματος της αγοράς (παγκόσμιος καπιταλισμός)

Τι είναι λοιπόν η ΔΠΟΙ;

- Κοινωνία: οι κοινωνικές δυνάμεις που σχετίζονται με ταξικές, εθνικές, θρησκευτικές και άλλες πολιτιστικές ομάδες, μαζί με τις διαφορετικές πεποιθήσεις, αντιλήψεις και αξίες είναι απαραίτητα συστατικά της κατανόησης πραγματικών ανθρώπων στον πραγματικό κόσμο

Κράτη, Αγορές και Κοινωνίες

- Μεγάλο μέρος της μελέτης της ΔΠΟΙ επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση ανάμεσα σε τρεις κοινωνικούς θεσμούς, το κράτος, την αγορά και την κοινωνία
- Δεν είναι ευδιάκριτα τα σύνορα αυτών των θεσμών
- “Αν οι αγορές ήταν κίτρινες, το κράτος μπλε, και η κοινωνία κόκκινη, τότε ο κόσμος συντίθεται από πολλές αποχρώσεις χρωμάτων που αντανακλούν τις διαφορετικές επιρροές του κράτους, της αγοράς και της κοινωνίας”

Πολιτική διάσταση της ΔΠΟΙ

- Αναφέρεται στην χρήση εξουσίας από ομάδα δρώντων: άτομα, εγχώριες ομάδες, κράτη, διεθνείς οργανισμούς, ΜΚΟ, πολυεθνικές εταιρίες
- Όλοι αυτοί οι δρώντες λαμβάνουν αποφάσεις που σχετίζονται με απτά πράγματα όπως φόρους ή άυλα όπως ασφάλεια
- Η πολιτική έχει σχέση με την διαμόρφωση κανόνων που σχετίζονται με το πώς τα κράτη και οι κοινωνίες πετυχαίνουν τους σκοπούς τους
- Άλλη όψη της πολιτικής αφορά την μορφή των δημόσιων και ιδιωτικών, επίσημων και ανεπίσημων, θεσμών που έχουν την 'νομιμοποίηση' και δύναμη να επιδιώκουν διάφορους στόχους
- Εξετάζεται η 'δύναμη' που έχουν οι δρώντες για να πετύχουν τους σκοπούς τους και πώς η κατανομή της 'εξουσίας' μπορεί να δημιουργήσει διαμάχες

Η οικονομική διάσταση

- Αναφέρεται στο πώς οι σπάνιοι πόροι κατανέμονται μεταξύ ατόμων, ομάδων, και εθνών
- Δημόσιοι και ιδιωτικοί θεσμοί κατανέμουν πόρους καθημερινά στις αγορές
- Η αγορά είναι λοιπόν μια σφαίρα ανθρώπινης δραστηριότητας που κυριαρχείται από ατομικά συμφέροντα σύμφωνα με τους όρους που επιβάλλει ο ανταγωνισμός. Αν και η αγορά συνήθως ταυτίζεται με μια γεωγραφική τοποθεσία, περισσότερο αναφέρεται ως *φορέας ισχύος*.

Οικονομική διάσταση

- Αυτές οι απρόσωπες συναλλαγές είναι μέρος μιας εκλεπτυσμένης παγκόσμιας οικονομίας που συνδέει συναλλαγές στις κεφαλαιαγορές με άλλες οικονομικές δραστηριότητες σε όλο το κόσμο
- Ο Charles Lindblom ισχυρίζεται πως η οικονομία δεν είναι άλλο από ένα σύστημα συντονισμού κοινωνικής συμπεριφοράς
 - Το τι τρώμε, τι εργασίες 'επιλέγουμε', και τι κάνουμε όταν δεν εργαζόμαστε, οργανώνονται μέσα από αγορές γεωργικές, εργασίας και 'χαλάρωσης'.

Η κοινωνική διάσταση

- Υπάρχουν πολλές διαφορετικές κοινωνικές ομάδες σε ένα κράτος που έχουν κοινή ταυτότητα, νόρμες, συμπεριφορές, και συνδέσεις που σχετίζονται με φυλές, θρησκείες, εθνικότητες, γένος.
- Υπάρχουν και διακρατικές ομάδες (παγκόσμια κοινωνία πολιτών) που έχουν κοινά ενδιαφέροντα που ξεπερνούν τα σύνορα μιας χώρας.
- Σειρά ΜΚΟ επιχειρούν να επηρεάσουν πολιτικές σε πολλά θέματα. Όλες αυτές οι ομάδες διαμορφώνουν τη παγκόσμια κοινωνική, πολιτική και οικονομική συμπεριφορά.

Σχέσεις κράτους, αγοράς και κοινωνίας

- Επειδή διαφέρουν οι βασικές αξίες των κρατών, αγορών και κοινωνιών, και λειτουργούν με διαφορετικούς τρόπους και με διαφορετικές στοχεύσεις δημιουργούνται συχνά εντάσεις και συγκρούσεις εντός και μεταξύ των εθνών-κρατών
- Αλλαγές σε μία σφαίρα οδηγούν σε μεταβολές σε άλλη έτσι ώστε η ΔΠΟΙ να βρίσκεται σε συνεχή μετάβαση
- Το κατά πόσο οι συλλογικές επιλογές του κράτους αντανακλούν τις επιθυμίες των πολιτών εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (φύση πολιτικών θεσμών, εκλογικό σύστημα, κανόνες αντιπροσώπευσης, κ.α.)

Σχέσεις κράτους, αγοράς και κοινωνίας

- Οι αποκεντρωμένες αγορές με 'ελάχιστη' κρατική παρέμβαση συχνά παρουσιάζονται ως καλύτερος τρόπος να 'ικανοποιούνται' οι προτιμήσεις των πολιτών/καταναλωτών
- Συχνά όμως οι οικονομικές επιλογές 'κυριαρχούνται' από μικρές ισχυρές ελίτ ή από ομάδες συμφερόντων

Σχέσεις κράτους, αγοράς και κοινωνίας: επισκόπηση

- Κράτη, αγορές και κοινωνίες έχουν:
- Διαφορετικές στοχεύσεις: ασφάλεια, αποτελεσματικότητα, διατήρηση παραδόσεων
- Διαφορετικά μέσα: αποκεντρωμένες αγορές και εθελοντικές διαπραγματεύσεις αντί συλλογικές επιλογές και βία
- Αντανακλούν διαφορετικές αξίες: δικαιοσύνη, ειρήνη, ισότητα, δίκαια μοιρασιά, αποτελεσματικότητα

Τρεις κυρίαρχες προσεγγίσεις της ΔΠΟΙ

- Οικονομικός Φιλελευθερισμός
- Μερκενταλισμός
- Διαρθρωτική Προσέγγιση

Οικονομικός φιλελευθερισμός

- Σχετίζεται περισσότερο με την μελέτη της λειτουργίας της αγοράς και την ορθολογική συμπεριφορά των δρώντων
- Σημαντική διάσταση αφορά το ρόλο του κράτους στην λειτουργία της αγοράς
- Υπάρχει αυξανόμενη διάσταση μεταξύ *ορθόδοξων του οικονομικού φιλελευθερισμού* (ΟΟΦ) που υποστηρίζουν την ελευθερία των αγορών και του εμπορίου και *ετερόδοξων οικ. φιλ.* (ΕΟΦ) που προάγουν την κρατική ρύθμιση της αγοράς και διεθνούς εμπορίου

Οικονομικός φιλελευθερισμός

- Σε 'τέλεια' αγορά τα άτομα συμπεριφέρονται ορθολογικά (μεγιστοποιούν τα οφέλη και ελαχιστοποιούν τις ζημιές ανταλλάσσοντας σε αγορές)
- Σύμφωνα με τον ΟΟΦ πρέπει να δίνουμε προτεραιότητα στην *οικονομική αποτελεσματικότητα* (εξάλειψη σπατάλης)
- Η οικονομική αποτελεσματικότητα προάγεται ως αρχή και για την παγκόσμια οικονομία και είναι η αρχή υποστήριξης της παγκοσμιοποίησης

Μερκαντισμός

- Ο Μερκαντισμός (καμιά φορά 'οικονομικός εθνικισμός') έχει την πιο στενή συγγένεια με την πολιτική επιστήμη και ειδικά την πολιτική φιλοσοφία του **Ρεαλισμού**, που εστιάζει στις προσπάθειες του κράτους να συγκεντρώσει πλούτο και δύναμη για να προστατέψει την κοινωνία από επιθέσεις και επιρροή άλλων κρατών
- Με τον όρο κράτος συνήθως εννοούμε τους πολιτικούς θεσμούς του σύγχρονου εθνικού κράτους, μια γεωγραφική περιοχή με σχετικά συμπαγή και αυτόνομη διοίκηση πάνω στην περιοχή.
- Από τα μέσα του 17ου αιώνα είναι ο κυρίαρχος παίκτης στην διεθνή κοινότητα μιας και έχει την κυριαρχία (τελική εξουσία) στις υποθέσεις του

Μερκαντισμός

- Μια σημαντική πολιτική αξία για το κράτος (και για την αγορά) είναι η ασφάλεια
- Το να νιώθουμε προστασία από απειλές στην σωματική ακεραιότητά μας από ξένη εισβολή, βία, τρομοκρατία, ή ασθένεια είναι βασική ανθρώπινη ανάγκη (ατομική ή συλλογική)
- Θέλουμε ασφάλεια στις ιδιοκτησίες μας, στις εργασίες μας, στο πλούτο μας, αλλά και στην προστασία της κουλτούρας, της θρησκείας, του περιβάλλοντός μας, κ.α.

Πολιτική και το Κράτος: μορφές εξουσίας

- Ισχύς σχέσεων: η δύναμη ενός να επιβληθεί ή να επηρεάσει άλλον – ασκείται κυρίως σε ατομικό και κρατικό επίπεδο
- Διαρθρωτική εξουσία: η δυνατότητα διαμόρφωσης ή προσδιορισμού των δομών της παγκόσμιας πολιτικής οικονομίας όπου δρουν άλλα κράτη, οι πολιτικοί θεσμοί τους, οι επιχειρήσεις τους, κ.α.
- Σκληρή εξουσία: άσκηση στρατιωτικής βίας και χρήση οικονομικών εργαλείων επιβολής
- Μαλακή εξουσία: επιρροή στις κουλτούρες, στις πεποιθήσεις και αξίες

Διαρθρωτική προσέγγιση

- Η διαρθρωτική προσέγγιση έχει τις ρίζες της στον Μαρξισμό
- Εξετάζει τα ζητήματα της ΔΠΟΙ από την σκοπιά του πώς διαφορετικές τάξεις της κοινωνίας διαμορφώνονται από την κυρίαρχη *οικονομική* δομή
- Σχετίζεται κυρίως με κοινωνιολογικές μεθόδους αναλύσεων
- Τονίζει πως οι αγορές δεν λειτουργούν σε κοινωνικό κενό
- Κάποιος συνδυασμός κοινωνικής, οικονομικής, και πολιτικής δύναμης δημιουργεί, ρυθμίζει και διατηρεί τις αγορές, π.χ. κρίση

Τα θετικά της ΔΠΟΙ

- Κάθε προσέγγιση της ΔΠΟΙ λειτουργεί ως φακός που εστιάζει σε διαφορετικούς δρώντες, ζητήματα, και εξελίξεις στην παγκόσμια πολιτική οικονομία
- Κάθε σκοπιά φωτίζει καλά κάποιο κομμάτι του προβλήματος αλλά ρίχνει σκιά σε άλλο κομμάτι
- Ο συνδυασμός των τριών κυρίαρχων μεθόδων της ΔΠΟΙ μας επιτρέπει να δούμε την 'μεγάλη εικόνα' (δείτε Πίνακα 1.1)

Τέσσερα επίπεδα ανάλυσης

- Τα άτομα: γιατί άτομα επιλέγουν κάποιες πολιτικές, δίνουν έμφαση σε ψυχολογικούς και άλλους παράγοντες *επιλογής* των πολιτικών (Σαρκοζί και επιλογή να επιτεθεί στην Λιβύη, Πούτιν και Ουκρανία)
- Το κράτος: πώς κοινωνικό-οικονομικές ομάδες, εκλογικές πιέσεις, πολιτισμός, επηρεάζουν την εξωτερική πολιτική των χωρών, πώς διαφορετικές μορφές κυβερνήσεων και λήψεις αποφάσεων επηρεάζουν την σχέση του κράτους με άλλους, π.χ., προστατευτισμός, πόλεμος
- Το διεθνές σύστημα: πώς η ισορροπία πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής εξουσίας μεταξύ κρατών επηρεάζει τις πιθανότητες πολέμων, συνεργασίας
- Το παγκόσμιο επίπεδο: πώς παγκόσμιοι παράγοντες όπως η τεχνολογία, οι τιμές, το κλίμα δημιουργούν όρια και δυνατότητες για όλες τις κυβερνήσεις

Τέσσερις διεθνείς δομές ισχύος

- **Η δομή της ασφάλειας** από φυσικές δυνάμεις ή από απειλές και δραστηριότητες άλλων ικανοποιεί βασικές ανθρώπινες ανάγκες
 - Μια χώρα προσφέρει ασφάλεια σε άλλη και δημιουργείται μια δομή ασφάλειας, π.χ., NATO
- **Η δομή παραγωγής και εμπορίου** ορίζεται ως το σύνολο εκείνων των συμφωνιών που καθορίζουν τι παράγεται, από ποιον για ποιον, με τι μεθόδους, και με τι όρους
 - Η παραγωγή δημιουργεί πλούτο, και ο πλούτος σχεδόν πάντα συνδέεται με ισχύ

Τέσσερις διεθνείς δομές ισχύος

- **Η χρηματοοικονομική δομή** σχετίζεται με τις διεθνείς ροές χρήματος και κεφαλαίου
 - ποιος έχει πρόσβαση στη διεθνή χρηματοδότηση, με ποιον τρόπο και με ποιους όρους
- **Η δομή της γνώσης:** η γνώση προσφέρει ισχύ αλλά και πλούτο για εκείνους που τη χρησιμοποιούν
 - Χώρες με περιορισμένη πρόσβαση στη γνώση με τη μορφή της βιομηχανικής τεχνολογίας, των επιστημονικών ανακαλύψεων και καινοτομιών, της ιατρικής και των τηλεπικοινωνιών, είναι σε δυσχερέστερη θέση από τις χώρες που παράγουν τέτοιου είδους γνώση

Παγκοσμιοποίηση και κρίση: σχέσης κράτους, αγοράς και κοινωνίας

- Ο όρος **παγκοσμιοποίηση** εμφανίστηκε στο 'λεξικό' της ΔΠΟΙ το 1985 και περιέγραφε την αυξανόμενη αλληλοεξάρτηση (συνδέσεις) μεταξύ ατόμων και κρατών σε όλο το κόσμο ως αποτέλεσμα της νέας τεχνολογίας πληροφορικής και επικοινωνίας και την εξάπλωση Δυτικών (ΗΠΑ) ιδεών και πολιτισμό
- Αναφερόταν και στην μεγαλύτερη αλληλοεξάρτηση των οικονομιών (εμπόριο, μετανάστευση, πολυεθνικές, κ.α.)
- Αν και στις αρχές του προηγούμενου αιώνα η παγκοσμιοποίηση μπορεί να ήταν και μεγαλύτερη (ανάλογα με το μέτρο), στις αρχές του 1990 υπήρξε μια ραγδαία αύξηση διασυνδέσεων μεταξύ κρατών και κοινωνιών
- Σημαντική μετάβαση από την εποχή του ψυχρού πολέμου με μεγάλη έμφαση σε ζητήματα ασφάλειας (1947-1990) στην εποχή μιας 'παγκόσμιας τάξης' (παγκοσμιοποίησης) με κυριαρχία οικονομικών ζητημάτων

Παγκοσμιοποίηση και κρίση

- Πολλοί σχετίζουν την εμφάνιση της παγκοσμιοποίησης με τις αρχές του 1980 με τον πρόεδρο Ρέγκαν και την Μάργκαρετ Θάτσερ που έκαναν δημοφιλείς τις ιδέες και πολιτικές του οικονομικού φιλελευθερισμού και του ελεύθερου εμπορίου
- Στην δεκαετία του 1990 πολλές νέες βιομηχανικές χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας αναπτύχθηκαν με γρήγορους ρυθμούς
 - η ανάπτυξη τους στηρίχθηκε σε εξαγωγές και δέσμο με την νέα 'παγκόσμια οικονομία'
 - ΗΠΑ, ΗΒ και άλλες αναπτυγμένες χώρες προήγαγαν την παγκοσμιοποίηση ως 'ευχή' πως μαζί με τον καπιταλισμό θα έφερνε ανάπτυξη και δημοκρατία σε όλο τον κόσμο

Η παγκοσμιοποίηση χαρακτηρίζεται ως:

- *Οικονομική διαδικασία* που αντανάκλα την επιτάχυνση και εντατικοποίηση διασυνδέσεων ως απόρροια της νέας τεχνολογίας πληροφορικής και την αυξημένη κινητικότητα εμπορίου και κεφαλαίου
- Την *ολοκλήρωση* των εθνικών και περιφερειακών αγορών
- *Πολιτική διαδικασία* που αδυνατίζει την δύναμη του κράτους και την υποκαθιστά με απορυθμισμένες αγορές
- *Πολιτιστική διαδικασία* που αντανάκλα την ολοένα και πυκνότερη δικτύωση σύνθετων πολιτιστικών διασυνδέσεων και αλληλοεξαρτήσεων στην σύγχρονη κοινωνία

Άλλοι χαρακτηρισμοί της παγκοσμιοποίησης

- Μια *αναπόφευκτη εξέλιξη* που έχει δημιουργήσει νέα μορφή καπιταλισμού - υπερκαπιταλισμός (hypercapitalism)
- Είναι μια διαδικασία που δεν *ελέγχεται από κανέναν*
- *Ωφελεί* όλους και κυρίως στο οικονομικό επίπεδο
- Προάγει την *εξάπλωση της δημοκρατίας* στον κόσμο

Άλλοι χαρακτηρισμοί της παγκοσμιοποίησης

- Η παγκοσμιοποίηση δίνει έμφαση στην αυξημένη παραγωγή και ελεύθερη μαζική διακίνηση κεφαλαίων που ψάχνει νέες επενδυτικές ευκαιρίες σε νέες αγορές
- Η *ταχύτητα* ήταν η νέα απαραίτητη διάσταση της επικοινωνίας, του εμπορίου, ταξιδιών και καινοτομία
- Μαζί με την ανάπτυξη και ατομικό πλούτο έρχεται η ζήτηση για Δυτικά μαζικά καταναλωτικά αγαθά όπως ηλεκτρονικά είδη, μουσική, ένδυση και διατροφή

Ο κόσμος είναι επίπεδος

- Στο βιβλίο του Thomas Friedman *Το Λέξους και η Ελιά*, γράφει πως η παγκοσμιοποίηση απαιτεί έναν 'χρυσό ζουρλομανδύα' - μια σειρά πολιτικών περιορισμών και δυσάρεστων κρατικών πολιτικών που πρέπει να εφαρμοστούν για να πραγματοποιηθούν τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης
- Στο νέο του βιβλίο *Ο κόσμος είναι επίπεδος* παρουσιάζει πόσο πιο έντονη είναι σήμερα η παγκοσμιοποίηση (υπερπαγκοσμιοποίηση) με νέες τεχνολογικές εξελίξεις που εξομοιώνουν τις σχέσεις των ατόμων με τα κράτη και μεταξύ τους - δημιουργώντας νέες δυνατότητες ατομικού ανταγωνισμού
- Οι οικονομικές διασυνδέσεις θα έφερναν περισσότερη αλληλεξάρτηση και κατ'επέκταση ειρήνη
- Η μεταμόρφωση της παγκόσμιας κοινωνίας με μεγαλύτερες ροές ατόμων μεταξύ χωρών θα έφερνε και μεγαλύτερη κατανόηση διαφορετικών εθνικών ομάδων

Αντίσταση στην παγκοσμιοποίηση

- Καθώς μεγάλωνε η δημοφιλία της παγκοσμιοποίησης αυξανόταν και η τοπική αντίσταση (“jihad” για κάποιους) στις διάφορες επιπτώσεις της
- Στην δεκαετία του 1990 το κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης απέκτησε ορμή (πολλές ΜΚΟ και άλλες ομάδες δημόσιου συμφέροντος αξιοποίησαν τα ίδια εργαλεία της παγκοσμιοποίησης εναντίον της)
- Έδωσαν έμφαση στις άθλιες συνθήκες παραγωγής και εργασίας στις φτωχές χώρες, στην ζημιά στο περιβάλλον και στην άνιση κατανομή του εισοδήματος

Αντίσταση στην παγκοσμιοποίηση

- Για πολλούς η λέξη παγκοσμιοποίηση ήταν απλά μια ωραιοποίηση (ή συγκάλυψη) μιας ιδιαίτερα σκληρής μορφής καπιταλισμού (“wildcat” capitalism) ή ενός καπιταλισμού χωρίς κανόνες (ή χωρίς σεβασμό στους κανόνες) πλασμένος για να εξυπηρετεί τους λίγους (πλούσιους) εις βάρος των πολλών φτωχών
- Η κοινωνία (κατ’ αυτήν την άποψη) έχει γίνει ‘σκλάβος’ της αγοράς, που λειτουργεί βάσει της αρχής του Κοινωνικού Δαρβινισμού, με υπερβολικό ανταγωνισμό και κατανάλωση και αναγκάζοντας τα άτομα να προσαρμόζονται στις αγοραίες συνθήκες

Κριτική στην παγκοσμιοποίηση

- Προς το τέλος του 21ου αιώνα, φαινόταν πως οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες δεν ξέφευγαν από την φτώχεια
- Πολλές Ασιατικές Τίγρεις (Σιγκαπούρη, Χονγκ Κονγκ, Ταϊβάν, και Νότια Κορέα) και χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας (Μαλαισία, Ινδονησία, και Ταϊλάνδη) και κάποιες ακόμα νέο -εκβιομηχανισμένες οικονομίες (NIC) είχαν καταφέρει εκπληκτικούς ρυθμούς ανάπτυξης
- Όμως αρκετές αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας (και σε άλλα μέρη) αντιμετώπισαν σκληρές χρηματοοικονομικές κρίσεις

Κριτική στην παγκοσμιοποίηση

- Σε μια έμμεση παραδοχή ότι η παγκοσμιοποίηση είχε αδυναμίες τα Ηνωμένα Έθνη το 2000 καθιέρωσαν τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετηρίδας, που είχαν ως σκοπό την αύξηση της ξένης βοήθειας στις φτωχές χώρες, την μείωση της παγκόσμιας πείνας κατά το ήμισυ, την μείωση των χρεών, και την καταπολέμηση των ασθενειών
- Συνεχιζόμενη κριτική: αιτία εντάσεων και πολέμων, διαμάχης θρησκειών (Δύση και Ανατολή), φτώχειας, περιβαλλοντικές φθορές, ενεργειακή ανασφάλεια,

Κριτική στην παγκοσμιοποίηση

- Τέλος, η πρόσφατη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση έχει προκαλέσει επιπλέον και έντονη κριτική της παγκοσμιοποίησης και των ιδεών, αξιών και θεσμών του οικονομικού φιλελευθερισμού
- Όσο συνεχίζει η εύθραυστη οικονομική κατάσταση η κριτική θα παραμένει και η αναζήτηση για εναλλακτικούς τρόπους διαχείρισης της παγκοσμιοποίησης που να εξυπηρετεί όλους θα δυναμώνει

Δομή του μαθήματος

- Κ. 1, ΔΠΟΙ, Τι είναι η διεθνής πολιτική οικονομία
- Κ. 2, ΔΠΟΙ, Πλούτος και δύναμη: Μερκαντιλισμός και Οικονομικός Εθνικισμός
- Κ. 3, ΔΠΟΙ, Η Φιλελεύθερη Προσέγγιση της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας
- Κ. 4, ΔΠΟΙ, Μαρξ, Λένιν και οι Διαρθρωτικές Προσεγγίσεις της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας

Δομή του μαθήματος

- Κ. 6, ΔΠΟΙ, Δομές Παραγωγής και Διεθνές Εμπόριο
- Κ. 7, ΔΠΟΙ, Το Διεθνές Νομισματικό και Χρηματοοικονομικό Σύστημα
- Κ. 8, ΔΠΟΙ, Διεθνές Χρέος και Χρηματοοικονομικές Κρίσεις